

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Воробель Марія Михайлівна

УДК 373.2.015.31:7(430)(043.5)

**ЕМОЦІЙНО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ У СИСТЕМІ
ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НІМЕЧЧИНИ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дрогобич – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Пантюк Тетяна Ігорівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
кафедра загальної педагогіки
та дошкільної освіти, професор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Федчишин Надія Орестівна,
Тернопільський національний медичний університет,
кафедра іноземних мов, завідувач;

кандидат педагогічних наук, доцент
Шапаренко Христина Андріївна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської обласної ради,
факультет дошкільної і спеціальної освіти
та історії, декан.

Захист дисертації відбудеться 30 жовтня 2019 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. І. Франка, 24, 2-й поверх, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://dspu.edu.ua/science/spec-rady/general-pedagogics/disertations/> та в бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2.

Автореферат розісланий 27 вересня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. В. Невмержицька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. В умовах сьогодення спостерігається стійка тенденція посилення уваги до проблеми виховання дітей в умовах закладу дошкільної освіти, гармонійності розвитку особистості з раннього віку, тісної взаємодії усіх освітніх інституцій у процесі виховання дитини у широкому сенсі, актуалізації питань її емоційно-естетичного розвитку, вивчення та використання раціонального і прогресивного доробку зарубіжної педагогіки у царині дошкільної освіти. Складність цих процесів зумовлюється і тією обставиною, що у період дошкільного дитинства відбувається активне становлення особистості, на нього припадає переважна більшість сензитивних періодів розвитку, а саме дитинство є основою дорослого життя людини і визначає її життєву перспективу, особистісний та професійний успіх.

Зазначене зумовлює визначення пріоритетних завдань усієї палітри закладів дошкільної освіти в умовах сьогодення: створення сприятливих умов для розвитку, виховання, освіти та соціалізації дошкільників в умовах стрімкого суспільного поступу; забезпечення духовного, морального, фізичного, розумового і емоційно-естетичного розвитку дітей; виховання художньо-творчого й культурного потенціалу особистості; піклування про створення оптимального освітнього простору закладу дошкільної освіти; використання у процесі дошкільного виховання найширшої палітри педагогічного інструментарію (методів, форм, засобів, способів, можливостей) емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника.

Майбутнє української нації, її інтеграція в європейський та світовий простір значною мірою залежать від підвищення морального, інтелектуального, духовного, культурного рівня молодого покоління, яке формується під впливом соціально-культурного середовища. Значну увагу держави до цієї проблеми засвідчує низка нормативних документів: Закон України «Про освіту», Державна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національні програми «Діти України» та «Українська родина», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Концепція «Нова українська школа» тощо.

Дитячий садок є наступною за важливістю та освітнім потенціалом після родини виховною інституцією, де дитина набуває фізичного, морального, емоційно-естетичного, розумового і соціального досвіду. Українське дошкільля має значимий і достатньо обґрунтований та перевірений практикою досвід емоційно-естетичного розвитку дитини, в основу якого покладено автентичні звичаї, традиції, мистецький потенціал у його традиційному та постмодерністському вимірі. Усе це тим чи тим способом використовується у роботі закладів дошкільної освіти, проте існує широкий спектр можливостей емоційно-естетичного розвитку особистості, спродукований зарубіжною дошкільною педагогікою. Інтеграція України у світовий простір відкрила для нас можливість більш глибокого ознайомлення з досягненнями інших країн у різних галузях, зокрема, освітній.

Питання становлення та розвитку українського дошкільного виховання стають об'єктом дослідження українських педагогів. Окремі аспекти порушеної

проблеми, зокрема, вплив глобалізаційних та цивілізаційних процесів на освітній простір, почасти дошкільний, обсервували Г. Беленька, Л. Виготський, Н. Гавриш, І. Дичківська, Т. Дуткевич, Л. Зданевич, В. Зеньковський, Т. Кириленко, О. Кононко, С. Костюк, К. Крутий, Н. Лисенко, С. Матвієнко, Т. Пантюк, Т. Поніманська, М. Савчин, Н. Сейко, Н. Скотна, Г. Улюкаєва, М. Федорова, Х. Шапаренко, А. Шевчук та ін.

Незважаючи на наявність низки дисертаційних робіт та публікацій, присвячених вивченню зарубіжного педагогічного досвіду (Н. Абашкіна, С. Белова, Л. Боярська, Б. Вульфсон, Л. Зязюн, О. Іонова, О. Кашуба, Н. Кічук, Г. Лаврентьєва, Б. Мельниченко, О. Папач, Д. Пашенко, О. Передерій, Л. Пуховська, І. Рудковська, І. Стасьєвська, О. Сторонська, С. Титович, О. Федотова, Н. Федчишин, О. Фунтікова, З. Хало, Т. Харченко, Т. Яркіна та ін.), залишається особливо відчутною потреба в науковій інформації щодо питань зарубіжної дошкільної педагогіки, в узагальненні й систематизації напрямів дошкільного виховання, різноманіття його організаційних форм, засобів, способів та методів емоційно-естетичного розвитку особистості.

У ході науково-пошукової роботи ми розглянули і вивчили різноманітні німецькі джерела: монографії, державні документи, підручники і навчально-методичні посібники, педагогічну документацію, педагогічну періодику, сайти мережі Інтернет (журнали «Frühe Kindheit»; «Gruppe und Spiel»; «Kindergarten heute»; «Klein und Gross»; «Zeitschrift für Wissenschaft»; «Zeitschrift für Pädagogik», «Entdeckungskiste», «Kinder, Kinder – sicher/gesund», «Ästhetik, Kunst und Kultur»), а також праці німецьких педагогів, які різноаспектно досліджували питання дошкільного виховання та розвитку (К. Блессінг (K. Blessing), Г. Брейган (H. Breyhan), А. Драєр (A. Dreier), Е. Грунеліус (E. Grunelius), Ед. Йозеф (Ed. Josef), Й. Кірш (J. Kiersch), Т. Кнауф (T. Knauf), С. Лангер (S. Langer), Л. Лірле (L. Liegle), М. Маурер (M. Maurer), Т. Фладт (T. Fladt), Р. Ціммер (R. Zimmer), Р. Штайнер (R. Steiner)) і проблему емоційно-естетичного виховання (О. Ауер (O. Auer), А. Арнольд (A. Arnold), А. Баумтрог (A. Baumtrog), Р. Бікель (R. Bickel), М. Блом (M. Blohm), С. Бендер (S. Bender), В. Вельш (W. Welsch), А. Вольфганг (A. Wolfgang), Б. Газельбах (B. Haselbach), У. Генчель (U. Hentschel), А. Дайбеле (A. Deibele), С. Джунтіні (S. Giuntini), К. Карманн (K. Kahrman), Г. Кукельгаус (H. Kükelhaus), Е. Лібай (E. Liebau), С. Пфеффер (S. Pfeffer), К. Саарні (C. Saarni), А. Франке (A. Franke), Ю. Шнеєвінд-Ландовська (J. Schneewind-Landowsky), А. Штаудте (A. Staudte), У. Штенгер (U. Stenger), Р. Ціммер (R. Zimmer), Б. Янке (B. Janke)).

Аналіз цих джерел дає підставу стверджувати, що дошкільна педагогіка Німеччини становить широку палітру різноманітних шкіл і напрямів та нагромадила значний досвід з проблем емоційно-естетичного розвитку дитини. Окремі аспекти німецького досвіду у сфері естетичного виховання висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних учених, однак цілісна характеристика цього досвіду відсутня. Огляд вітчизняних досліджень з проблем емоційно-естетичного розвитку дитини в дошкільній системі Німеччини вказує на те, що ця проблема є практично нерозробленою в Україні і потребує більш детального аналізу та вивчення.

Актуальність дослідження визначається необхідністю докорінних змін у системі вітчизняного дошкільного виховання та усвідомленням важливої ролі дошкільного емоційно-естетичного виховання у формуванні гармонійно розвиненої особистості. Вітчизняна педагогічна наука спрямовує сьогодні свої погляди на дошкілля, оскільки саме у цей період людського життя відбувається становлення особистості засобами навчання, розвитку та виховання. Система українського дошкілля потребує пошуку нових підходів до організації виховання, застосування форм, методів та засобів для виховання дошкільняти з орієнтацією на дитиноцентричну парадигму. Для України, що намагається інтегруватись у європейський культурний простір, найбільш ефективним шляхом розв'язання цієї проблеми є ретельне вивчення й ефективне застосування багатого досвіду у галузі дошкільної педагогіки розвинених країн світу, зокрема Німеччини, де емоційно-естетичний розвиток дошкільників займає чільне місце.

Серед проблем, які обов'язково потрібно розв'язати, виокремлюються вдосконалення і добір педагогічних кадрів, які б реалізовували завдання дошкільної освіти. Науковці шукають шляхи реалізації новітніх вимог, які суспільство ставить до дошкільної освіти, обговорюють нові ідеї, опановують нові технології. У зв'язку з цим маємо на меті проаналізувати систему дошкільного виховання Німеччини з точки зору його емоційно-естетичного потенціалу.

Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості, з якою тісно пов'язаний її моральний світ. Сутністю його є емоційно-естетичний розвиток, що невід'ємним складником входить до змісту освітнього процесу в дошкільному закладі, а основний шлях такого розвитку дитини – самостійна художня творчість, яка виявляється у виконанні художніх творів, виразній передачі їх змісту і настрою, створенні власного креативного продукту, музичних імпровізаціях.

Одним із центральних напрямів емоційно-естетичного виховання дітей дошкільного віку є художнє, в якому їхні природні задатки відіграють значну роль. Однак без системного навчання їх розвиток сповільнюється, тому естетичне виховання вимагає особливого ставлення дорослих, непрямого педагогічного керівництва для збереження інтересу до самостійної творчої діяльності. Особливо важливо забезпечити поєднання різних видів діяльності у розвитку художніх умінь дошкільників. Такі завдання маємо на меті розв'язати у дисертаційному дослідженні завдяки глибокому і повному аналізу системи німецької дошкільної освіти.

Розбудова системи дошкільного виховання та освіти в Україні потребує сьогодні нових, виважених, науково обґрунтованих підходів, які дали б можливість з'ясувати, проаналізувати та практично розв'язати проблеми українського дошкілля, що нагромадилися протягом останніх десятиліть з урахуванням специфічних соціально-економічних детермінант.

Отже, новий етап у процесі становлення системи дошкільного виховання в Україні, необхідність розширення теоретичного та прикладного аспектів

дошкільної педагогіки, а також недостатня розробка й вивченість зарубіжного досвіду дошкільного виховання, зокрема німецького, у галузі емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Емоційно-естетичний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Німеччини».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри практики німецької мови інституту іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Україна і німецькомовний простір: мовні, літературні та культурно-освітні взаємини» і кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (номер державної реєстрації 0113U001233).

Тема дисертації затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 31 серпня 2010 р.) й узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 28.09.2010 р.).

Мета дослідження – виявити основні тенденції, розкрити зміст та специфіку педагогічного інструментарію емоційно-естетичного розвитку дітей дошкільного віку у Німеччині.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- з'ясувати стан дослідженості проблеми та охарактеризувати базові поняття дослідження;
- розкрити сучасні підходи до організації дошкільного виховання та емоційно-естетичного розвитку дитини у Німеччині;
- розглянути прикладні аспекти щодо реалізації завдань емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника та дослідити його педагогічний інструментарій;
- визначити можливість впровадження досвіду емоційно-естетичного розвитку дитини у дошкільних закладах Німеччини в практику сучасного дошкільного виховання України.

Об'єкт дослідження – система дошкільного виховання дітей у Німеччині.

Предмет дослідження – педагогічний інструментарій емоційно-естетичного розвитку дитини у системі дошкільного виховання Німеччини.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань використано комплекс методів наукового дослідження: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, узагальнення), що дало змогу аналітично опрацювати наукові джерела, з'ясувати стан дослідженості проблематики та сутність базових понять, обґрунтувати висновки; *міждисциплінарний* (з метою створення умов для реалізації зв'язків між різними науками, зокрема педагогікою, психологією, естетикою, країнознавством, і забезпечення інтеграції цілісних знань про досліджуване явище задля комплексного застосування у практиці дошкільної освіти); *термінологічний* (забезпечив розкриття сутності предмета

дослідження шляхом виявлення й уточнення значень базових понять); *історико-системний* (зادля вивчення становлення й розвитку парадигми емоційно-естетичного виховання дитини у системі дошкільного виховання Німеччини як цілісної системи); *історико-порівняльний* (для порівняння дефініцій, подій, явищ, фактів, поглядів на досліджувану проблематику); *педагогічне прогнозування* (з метою виявлення тенденції емоційно-естетичного розвитку дитини у системі дошкільного виховання Німеччини та розроблення рекомендацій щодо удосконалення українського дошкілля, які визначають потреби і вимоги дошкільної освіти на сучасному етапі та в перспективі, враховують зміни у науці, суспільстві, культурі, історії).

Джерельна база дослідження. Дослідження спиралося на: 1) дисертаційні роботи, автореферати, періодичні видання, матеріали науково-практичних конференцій, публікації з питань загальної та порівняльної педагогіки, історії педагогіки; 2) освітні програми закладів дошкільної освіти Німеччини різних форм власності та підпорядкування; 3) статистичні відомості й інформаційні матеріали закладів дошкільної освіти Німеччини, інформаційних ресурсів і баз даних Інтернету; 4) нормативно-правові документи органів державної влади Німеччини у сфері дошкільної освіти; 5) документи, які заклали концептуальні та нормативні основи інтеграції в межах європейського простору дошкільної освіти.

Джерельну базу дослідження становить також література фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Берлінської центральної бібліотеки (Berliner Zentralbibliothek), публікації в різних німецьких педагогічних журналах і збірниках минулих століть й сучасності («Frühe Kindheit»; «Gruppe und Spiel»; «Kindergarten heute»; «Klein und Gross»; «Zeitschrift für Wissenschaft»; «Zeitschrift für Pädagogik», «Entdeckungskiste», «Kinder, Kinder – sicher/gesund», «Ästhetik, Kunst und Kultur» та ін.). Крім наукової літератури, автор спирається на практичний досвід, нагромаджений німецькими педагогами в досліджуваній галузі й відображений у сучасній педагогічній літературі, мережі Інтернет. Особливо корисним у процесі наукового дослідження став практичний досвід автора, набутий протягом 2002–2003 рр., під час роботи з дітьми дошкільного віку в Німеччині.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1990–2019 рр. Нижня межа зумовлена об'єднанням ФРН і НДР (період другої половини ХХ століття) в єдину державу, розвитком основних реформаційних процесів у розбудові системи освіти, де дошкілля стало важливою і необхідною ланкою. Саме у цей період з'явилися законодавчі акти, які регламентують зміст дошкільної освіти, напрями її розвитку, серед яких емоційно-естетичний відіграє особливу роль. Верхня межа – сучасний етап розвитку німецької дошкільної педагогіки (початок ХХІ століття), який вимагає переосмислення теоретичних підходів до питання емоційно-естетичного розвитку особистості і розробки нового педагогічного інструментарію задля реалізації його завдань.

Наукова новизна й теоретична значущість дослідження:

– уперше цілісно проаналізовано зміст та сутність емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника в системі німецького дошкілля;

- *систематизовано й узагальнено особливості функціонування дошкільних закладів у Німеччині та визначено місце емоційно-естетичного складника в їхньому змісті освіти;*
- *досліджено сутність, зміст та завдання емоційно-естетичного розвитку дитини у системі німецької дошкільної педагогіки;*
- *уточнено сучасні підходи до організації дошкільного виховання та емоційно-естетичного розвитку дитини у Німеччині;*
- *проаналізовано прикладні аспекти щодо реалізації завдань емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника;*
- *обґрунтовано специфіку педагогічного інструментарію для реалізації завдань емоційно-естетичного розвитку дитини;*
- *з'ясовано особливості організації освітнього простору закладів дошкільної освіти Німеччини;*
- *визначено можливості творчого застосування досвіду дошкільних закладів Німеччини щодо емоційно-естетичного розвитку дитини в українській системі дошкільного виховання.*

Практичне значення дослідження. У дисертації аргументовано можливість застосування в закладах дошкільної освіти України ідей дошкільної педагогіки Німеччини у царині емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника. Теоретичні положення дослідження, фактичний матеріал і пропозиції, які викладені у наукових працях автора, можуть бути використані у процесі викладання навчальних дисциплін для підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта»; під час написання курсових, дипломних і магістерських робіт; при підготовці навчальних підручників та посібників, а також у практичній роботі вихователів, гувернерів, організаторів виховної роботи, соціальних педагогів у різних типах закладів дошкільної освіти.

Основні результати дослідження **впроваджено** в освітній процес кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 505 від 15.04.2019 р.); кафедри педагогіки та інклюзивної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 01-12/27.3/565 від 26.04.2019 р.); Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/333 від 22.05.2019 р.), КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка № 01-23/284 від 17.04.2019 р.); Сімейного центру гармонійного розвитку «Пазлик» (акт від 13.04.2019 р.); Новокалінівського опорного закладу загальної середньої освіти Самбірського району Львівської області (акт № 06-11/221 від 18.04.2019 р.), кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка (довідка № 8 від 25 квітня 2019 р.).

Особистий внесок здобувача у статті, опублікованій у співавторстві (Воробель М. М., Пантюк Т. І. Емоційно-естетичний розвиток дитини-дошкільника у системі «Реджо-педагогіки». *Молодь і ринок*, 2017. № 4 (147). С. 32–36) автору належить обґрунтування специфіки емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, результати та висновки дисертації обговорювалися на міжкафедральному науковому семінарі з педагогічних спеціальностей Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка і були представлені на наукових конференціях різних рівнів, зокрема: *міжнародних*: «Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe» (Kraków, 29.01. – 31.01.2013 р.); «Trendy współczesnej nauki» (Gdańsk, 29.08. – 31.08.2013 р.); *всеукраїнських*: «Психологічні проблеми сучасності» (Львів, 29.03. – 31.03.2012 р.); «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (Запоріжжя, 21.05. – 22.05.2012 р.); «Дитинство в соціально-педагогічному дискурсі» (Дрогобич, 15.04. – 16.04.2015 р.); *регіональних*: «Розвиток особистості в системі неперервної освіти» (Дрогобич, 12.05. – 13.05.2015 р.); «Виховання у контексті цивілізаційних процесів : вітчизняний і зарубіжний досвід» (Дрогобич, 30.03. – 31.03.2016 р.).

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти і кафедри практики німецької мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, а також на міжкафедральному науковому семінарі з педагогічних спеціальностей у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка.

Публікації. Зміст дисертації відображено в 12 публікаціях: 11 – одноосібних. З них: 7 – у наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних виданнях, 3 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, 21 додатку. Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінку, основний зміст викладено на 169 сторінках. Список використаних джерел містить 321 позицію, з них 179 – німецькою мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет; окреслено методологічну основу та методи дослідження; з'ясовано хронологічні межі, схарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну й практичне значення роботи, подано інформацію про форми апробації та впровадження результатів дослідження; наведено дані про публікації автора; окреслено структуру дисертації, її обсяг.

У першому розділі – **«Емоційно-естетичний розвиток дитини у системі німецького дошкілля як предмет наукового дослідження»** – з'ясовано ступінь дослідженості проблеми та охарактеризовано його базові поняття; обґрунтовано сутність, зміст та завдання емоційно-естетичного розвитку дитини у системі німецької дошкільної педагогіки; проаналізовано сучасні підходи до організації дошкільного виховання та емоційно-естетичного розвитку дитини у Німеччині.

У розділі проаналізовано теоретичні засади наукової обсервації проблеми емоційно-естетичного розвитку дитини у системі німецького дошкілля. Визначено ступінь її дослідженості та виокремлено три напрями наукової розробки, до яких відносимо праці: 1) з проблем естетичного виховання загалом та його

реалізації серед дітей дошкільного віку зокрема; 2) в яких розглядаються сутнісні характеристики емоційного розвитку дитини дошкільного віку; 3) присвячені дослідженню організаційно-педагогічних аспектів функціонування системи сучасної німецької дошкільної освіти.

Наголошено на актуальності і посиленні уваги науковців до проблеми емоційно-естетичного розвитку дитини дошкільного віку та її недостатній розробці. Українські та зарубіжні вчені доводять, що естетичне виховання – це важливий чинник гармонійного становлення дитини у дошкільному віці, оскільки ще у ранньому дитинстві розвиваються образне творче мислення, відчуття слова, уява, фантазія, формується художній смак, діти вчаться бачити та відчувати красу і гармонію навколишнього світу, естетично її оцінювати, поглиблюється творче ставлення до життя загалом.

Таким чином, естетичне виховання є важливим напрямом виховного процесу, а естетика – фундаментальною для виховання дитини-дошкільника. Саме з раннього дитинства потрібно розвивати у дітей прихильність до краси у всіх її проявах, формувати вміння і прагнення зробити гарним усе, що їх оточує, аби вони взяли зі собою у доросле життя не тільки вміння розуміти прекрасне і милуватися ним, а й самі стали творцями краси, щоб їхні почуття перебували у повній гармонії з навколишнім світом.

Акцентовано на психологічному аспекті досліджуваної проблеми. У працях Л. Виготського, О. Запорожця, В. Зінченка, Л. Божович доведено, що емоції є не тільки однією із найважливіших психічних функцій, а й ядром цілісного розвитку дошкільника. Розкриваючи специфіку емоцій як важливих психічних процесів, учені визначають їх засадничу роль у становленні особистості та загальному психічному розвитку дитини.

На основі вивчення наукових джерел проаналізовано сутність понять «естетичне виховання» та «емоційний розвиток», інтеграція змістових характеристик яких дала підстави до визначення сутності ключового для нашого дослідження поняття «емоційно-естетичний розвиток дошкільника». Доводимо, що головною метою естетичного виховання слід уважати формування естетичної свідомості (естетичного сприйняття, естетичних почуттів, оцінок, суджень, смаків та ідеалів) особистості, її креативного мислення, естетичних відносин, естетичної діяльності, прищеплення естетичних цінностей, вироблення естетичної культури загалом. Стверджуємо, що такі прояви естетичного, як художнього бачення: ритм, уява, асоціативність, фантазія, інтуїція, синтез, розрізнення уявлень, їх гармонія, бажання осягнути предмети або явища в їх цілісній органічній доцільності, мають універсальний характер. Без них неможливі сучасне виробництво, наукова творчість, формування світогляду, моральний розвиток особистості. Отже, естетичний розвиток дошкільника, будучи органічною частиною його всебічного розвитку, пов'язаного зі всією багатогранною діяльністю особистості, є своєрідним показником творчої активності.

У розділі розкрито сутність, зміст та завдання емоційно-естетичного розвитку дитини у системі німецької дошкільної педагогіки, проаналізовано їх втілення у практику діяльності закладів дошкільної освіти Німеччини. На

основі обсервації наукових джерел стверджуємо про нагромадження у системі німецького дошкільного виховання потужного психологічного та педагогічного науково-методичного потенціалу, що виражається сукупністю ідей, принципів, технологій естетичного виховання і опирається на власні культурно-історичні традиції, наділений системністю, концептуальністю та чітко вираженою практичною орієнтацією. Аналіз досліджень сфери естетичного виховання дітей педагогами Німеччини дав можливість виявити сутність, зміст та завдання емоційно-естетичного розвитку дитини у системі німецької дошкільної педагогіки.

З'ясовано, що особливість естетичного виховання дошкільників полягає у тому, що воно стосується усієї дійсності й усіх форм життєдіяльності дитини. Так, розвиток дошкільників як суб'єктів естетичного ставлення і естетичної діяльності є підсумком оволодіння естетичним досвідом, який реалізовано у навчальних заняттях, праці, мистецтві. Результати досліджень німецьких педагогів доводять, що дошкільник стає суб'єктом естетичної діяльності тільки тоді, коли починає засвоювати багатогранний соціальний досвід суспільства і суб'єктивно чинні норми суспільства, його смаки, ідеали. Його загальна культура, розвиток інтелектуальних здібностей, моральної зрілості визначають також рівень його естетичного розвитку та креативності. Естетичне виховання дошкільнят має сприяти розвитку їхніх природних нахилів, здібностей, обдарувань, уяви, фантазії, тобто розвитку творчої особистості. Німецькі вчені визначають основні напрями перебудови роботи з найменшими: забезпечити емоційний комфорт, безпеку та добробут, створити внутрішні передумови для подальшого психічного й особистісного розвитку, удосконалити освітнє середовище закладу дошкільної освіти, враховуючи традиції та інноваційний розвиток суспільства.

У контексті нашого дослідження актуальними є твердження педагогів (М. Блом (M. Blohm), К. Гайл (C. Heil), М. Петерс (M. Peters), А. Сабіш (A. Sabisch), Ф. Сейдель (F. Seydel), які наголошують, що «креативність», «естетичне виховання» та «художнє зображення» – це поняття і процеси, які повинні функціонувати у всіх закладах дошкільної освіти Німеччини. Для удосконалення процесу виховання у них, на їхню думку, слід звертати увагу на такі центральні проблеми: кваліфікованість педагогічного персоналу, педагогічні проекти з дітьми, спільна робота з батьками, розвиток дитячих майстерень та різноманітних мистецьких проектів.

Отже, емоційно-естетичний розвиток дитини – це важлива складова освітнього процесу закладів дошкільної освіти Німеччини. Діти, перебуваючи у них, розкривають свій креативний та художній потенціал, вільно і творчо виражають думки, досвід, переживання. Розмаїття закладів дошкільної освіти, актуальних підходів та концепцій у розв'язанні важливих проблем дошкільного виховання та емоційно-естетичного розвитку дитини вказує на те, що німецький досвід є корисним для інших країн, а з-поміж них і для України.

Наше дослідження доводить, що в Німеччині спостерігається тенденція подальшого зростання кількості дітей у різних типах дошкільних закладів; дошкільне виховання стає престижним, часто обов'язковим елементом усієї системи освіти в країні; відбувається об'єднання дошкільних закладів із

початковою школою і створення специфічних дидактичних комплексів для підготовки дитини до шкільного навчання. Також у Німеччині в умовах сьогодення ведеться активний пошук нових, ефективних, гуманних, дитиноцентричних концепцій і програм розвитку дитини дошкільного віку. Особливий акцент ставиться на формування компетенцій особистості, її активну соціалізацію.

У німецьких закладах дошкільної освіти, як свідчить наше дослідження, педагоги-вихователі мають значну свободу щодо творчого формування та вдосконалення освітніх завдань, разом з батьками беруть активну участь в обговоренні і прийнятті концепції освітньої діяльності закладу дошкільної освіти. Педагоги вільно обирають і формулюють навчально-розвивальні завдання, при відсутності стандартних програм визначають освітній зміст, методи, форми та способи роботи з дошкільниками, на власний розсуд складають розпорядок дня тощо.

З огляду на це сфера емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника розглядається німецькими науковцями та педагогами-практиками як важливий і необхідний компонент загального розвитку особистості. Цей аспект є невід'ємною частиною усіх державних і альтернативних концепцій у царині дошкілля, активно розробляється та впроваджується практичними працівниками закладів дошкільної освіти.

Другий розділ – **«Організаційно-методичні засади емоційно-естетичного розвитку дитини у діяльності закладів дошкільної освіти Німеччини»** – присвячено аналізу прикладних аспектів та особливостей педагогічного інструментарію; реалізації завдань емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника; обґрунтуванню особливостей організації освітнього простору закладів дошкільної освіти Німеччини.

У розділі охарактеризовано організаційно-методичні засади емоційно-естетичного розвитку дитини у системі німецького дошкілля. Стверджуємо, що німецьке дошкілля відзначається різноманіттям і варіативністю, проте, незважаючи на його характер (світський, релігійний, державний, приватний, авторський тощо), питання емоційно-естетичного виховання завжди є актуальними. Вивчено, проаналізовано й узагальнено практику роботи різноманітних закладів дошкільної освіти Німеччини, зокрема дитячих ясел Зонненшайн (сонячне світло) (м. Брауншвайг (Kinderkrippe Sonnenschein Braunschweig); вальдорфських дошкільних закладів (Waldorfkindergrärten); садків, що ґрунтуються на ідеях реджо-педагогіки Л. Малагуцці (L. Malaguzzi); Євангельського дитячого садка Пфіфікус (хитрун) Берінгерсдорф у федеральній землі Баварія (Kindergarten Pfiffikus Beringersdorf in Bayern); дитячого садка святої Єлизавети (Kindergarten von St. Elizabeth); природних закладів дошкільної освіти (Waldkindergärten); дитячого садка Віхтельбург (замок гномиків) у м. Гамм (Kindergarten Wichtelburg in Hamm); дошкільного закладу «Зонненгартен» (сонячний сад) у м. Берлін (Kita Sonnengarten in Berlin); природного закладу дошкільної освіти у м. Еберсберг (Waldkindergarten Ebersberg); дитячого садка Вальдкіндергартен (Лісовий дитячий садок) (Waldkindergarten); дитячого садка у м. Ноймаркт (Kindergarten Neumarkt), м. Міссіан (Kindergarten Missian), м. Латч (Kindergarten Latsch), м. Кастельрут (Kindergarten Kastelruth), м. Уттенгайм (Kindergarten Uttenheim), м. Нідероланг

(Kindergarten Niederolam); закладу дошкільної освіти святого Йозефа біля озера (Kindergarten St. Josef am See); Креативного дитячого садка святого Петра у м. Фюнесс (Kindergarten St. Peter/Villnöß) та багатьох інших.

Доведено, що в основі роботи з дітьми щодо реалізації завдань емоційно-естетичного розвитку лежать такі основні види діяльності: малювання, живопис, оформлення, конструювання, моделювання, будування, аплікація, колажування, різьблення, плетіння, робота з шаблонами, рух, ритміка, танець, зображувальна та вільна гра. Емоційно-естетичний розвиток дитини-дошкільника визначено педагогічним пріоритетом, а його найважливішими результатами є те, що діти отримують задоволення від творчості; їх цікавість пробуджують кольори, форми, засоби мистецтва; вони активно розвивають свої відчуття засобом перебування у навколишньому середовищі; позитивний досвід від результатів власної творчої діяльності сприяє зміцненню їх особистості; прискорюється процес соціалізації особистості; діти відкривають нові перспективи і розвивають толерантність тощо.

Важливою трактується участь дітей у суспільному житті, зокрема мистецькому, вона є фундаментальною цінністю і стосується однаково всіх людей – доводять німецькі педагоги-дошкільники. Інтеграція дитини у суспільний простір дає можливість жити у взаємній повазі; вчитися один в одного; підтримувати і збагачувати один одного; передавати свій досвід спілкування; бути толерантним; усвідомлювати неповторність кожної людини.

З'ясовано, що в закладах дошкільної освіти Німеччини доцільно і органічно комбінуються емоційно-естетичні можливості багатьох видів мистецтва, що мають глибокий емоційно-естетичний вплив на дитину і є цілком доступними для її сприйняття: художнє слово, музика, пісня, хореографія, образотворче мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, ляльковий театр, кіно, театр, а також власне дитячі заходи, свята, проекти, в ході яких поєднуються різні види мистецтва та художньої самодіяльності. Визначальною метою їх застосування в освітній діяльності закладів дошкільної освіти є сприяння розвитку індивідуальності та самостійності кожного вихованця, здатності до соціальної інтеграції, сприяння творчим пошукам дітей, їх спонукання до власних відкриттів і досягнень.

У роботі наголошено на важливості розвитку емоційної компетентності, саморозвитку і соціалізації дитини, вказано, що вони тісно взаємопов'язані і взаємозалежні. На основі аналізу німецьких досліджень в означеній царині доводимо і наголошуємо також на багатогранності ролі емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника, його життєвій вазі та необхідності. Стосунки з дорослими визначають не тільки формування поглядів та почуттів дошкільника, а і його здатність відстоювати себе у складних та суперечливих життєвих ситуаціях, тому формування опірності (Resistenz) є засадничою частиною емоційно-естетичного виховання у дошкільних закладах Німеччини. Працівники німецького дошкільства наголошують на тому, що для успіху емоційно-естетичного розвитку потрібні не тільки різні матеріали та засоби, але й час, спокій і безпека, а його результатом виступає сформована емоційна компетентність, яка полягає у тому,

що діти повинні бути свідомими щодо своїх відчуттів, вчитися і вміти їх виражати. Це стосується також негативних емоцій, таких як гнів, занепокоєння, страх, невмінням приймати складні та суперечливі рішення.

Наголошуємо на тому, що мова передовсім іде про розвиток особистості, а не про навчання. Володіння техніками малювання, конструювання, пластики, анімації, музики чи хореографії не є самоціллю і пріоритетним завданням дошкільного закладу. Домінанта – розвиток чуттєвої та емоційної сфер дитини, її самовираження і самовідчуття, а лише потім – формування певних умінь. Німецькі педагоги застерігають від раннього професійного спрямування дитячої діяльності.

У розділі аналізується широкий арсенал засобів та способів емоційно-естетичного розвитку дошкільників: навколишнє середовище, природа, література, музика, образотворче мистецтво, архітектура, театральне, декоративно-ужиткове, кіномистецтво, вільна гра, проектна діяльність, мистецькі ательє, арт-проекти тощо. Ці та інші засоби, методи, способи та прийоми організації емоційно-естетичного розвитку дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини детально проаналізовані у роботі із зазначенням конкретної локації їх використання.

Спектр педагогічного інструментарію емоційно-естетичного розвитку німецьких дошкільників є надзвичайно різноманітним. Серед популярних засобів та способів слід назвати: проектно-орієнтоване навчання, яке дає творчі імпульси, уможливорює незалежне дослідження (відкриття), стимулює уяву, часто має міждисциплінарний характер, викликає цікавість і мотивує дошкільників до власних успіхів; групові форми та методи роботи, які допомагають налагодити цілісне індивідуальне і колективне процесуально-орієнтоване навчання творчої діяльності; творчі ігри із застосуванням різноманітних матеріалів, які стимулюють до творчості, експериментування та конструювання; розповіді, казки, спостереження, до створення яких активно залучаються дошкільники, із огляду на це вони мають індивідуальний та особистісний характер, бо відображають власні переживання дітей; робота у студіях і майстернях – унікальних місцях концентрації, розвитку творчих можливостей і натхнення дошкільників тощо.

Розвивальне середовище та освітній простір закладу дошкільної освіти сучасні німецькі педагоги вважають провідними чинниками розвитку, навчання і виховання дитини-дошкільника. Вони доводять, що для сприяння процесу творчості дитини необхідні три основні умови: спокій і комфорт; різноманітність; самоорганізація. Приміщення закладу дошкільної освіти у німецькій дошкільній педагогіці визначається як «третій педагог».

Освітній простір закладу дошкільної освіти є місцем перетину інтересів різних суспільних інституцій, окремих особистостей, приватних осіб, культурних установ, підприємств, організацій, у відомчому підпорядкуванні яких він перебуває. Тому освітній простір закладів дошкільної освіти, як правило, має різні особливості, специфічний характер, зміст його організації та функціонування. Німецьке дошкілля є свідченням того, як суспільний прогрес

впливає на різноманітність, всебічність, оригінальність, багатогранність, доступність, різнопрофільність, природо- та техновідповідність освітнього простору закладу дошкільної освіти.

Узагальнюючи результати дослідження, було відзначено, що реалізація завдань емоційно-естетичного розвитку дитини вимагає створення таких умов для занять ігровою, творчою, конструювальною, образотворчою діяльністю, які могли б не лише забезпечити доступ кожної дитини до якісних і безпечних для здоров'я засобів, але й створити відповідну атмосферу творчості, духовності, емоційності, свободи, духовності.

Досліджено, що у процесі створення освітнього середовища закладу дошкільної освіти німецькі педагоги-дошкільники враховують низку чинників, які суттєво впливають на цей процес, гармонізують і координують його. До них належать: місце розташування; традиції та інновації дошкільної освіти; пора року і кліматичні умови регіону; доступ до природного оточення (лісу, річки, ставка, озера, луку тощо); концепція, яка покладена в основу його парадигми; активність громадськості у справі дошкільної освіти; рівень ландшафтної і архітектурної компетентності працівників дошкільного закладу; різноманітність засобів і матеріалів для оформлення освітнього простору тощо.

Важливим також визначається необхідність створення природовідповідного освітнього середовища закладу дошкільної освіти, оскільки воно не лише сприяє емоційно-естетичному розвитку дитини, але й дуже позитивно впливає на дитяче здоров'я: сонячні ванни, загартування, купання, прогулянки, помірні фізичні навантаження є тими чинниками, які дають можливість дитині бути здоровою, веселою, а звідси випливають бажання і потреба займатися творчістю, бути емоційною, креативною, розвиватися гармонійно і цілісно.

Освітній простір закладу дошкільної освіти вченими розглядається як підсистема соціокультурного середовища, де усі чинники, обставини, ситуації, що складаються у суспільстві, безпосередньо впливають на дитину-дошкільника. Серед функцій освітнього простору відзначаємо комунікативну, інформаційну, освітньо-дидактичну, виховну, когнітивну, емоційну, креативну, розвивальну та ін.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено наукову проблему емоційно-естетичного розвитку дитини у системі дошкільного виховання Німеччини і запропоновано її системне розв'язання, що уможливить впровадження оптимального педагогічного інструментарію для емоційно-естетичного розвитку дошкільника в практику сучасного дошкільного виховання України.

Здійснене дослідження є підставою для формулювання низки висновків:

1. Визначено ступінь дослідженості означеної проблеми та виокремлено три напрями її наукової розробки, до яких належать праці:

1) з питань естетичного виховання загалом та його реалізації серед дітей дошкільного віку зокрема (А. Бурова, О. Вишневецького, І. Зязюна, А. Зіся,

М. Кагана, В. Кеменя, М. Киященко, Л. Когана, Л. Левчук, Т. Поніманської, М. Савчина, В. Скатерщикова, В. Скотного, Г. Шевченко та ін.);

2) в яких розглядаються сутнісні характеристики емоційного розвитку дитини дошкільного віку (О. Кононко, В. Котирло, А. Кошелева, Л. Стрілкова, Т. Хризман і та ін.).

3) присвячені дослідженню організаційно-педагогічних аспектів функціонування системи сучасної німецької дошкільної освіти (Н. Абашкіної, С. Белової, В. Гаманюк, О. Іонової, Н. Козак, В. Новосельської, О. Папач, Л. Пуховської, І. Сташевської, А. Турчин, З. Хало та ін.).

Попри те наголошено на актуальності і посиленні уваги науковців до проблеми емоційно-естетичного розвитку дитини дошкільного віку та її недостатній розробці.

На основі вивчення наукових джерел проаналізовано сутність понять: «естетичне виховання» та «емоційний розвиток», інтеграція змістових характеристик яких дала підстави до визначення сутності ключового для нашого дослідження поняття «емоційно-естетичний розвиток дошкільника», яке тлумачимо як процес формування в особистості емоційно насиченого ставлення до навколишньої дійсності і мистецтва, здатності помічати та емоційно сприймати прояви естетичного у природі, побуті, людських взаєминах, у собі, здатності до естетичної діяльності, яка викликала б радість творчості, задоволення й емоційну насолоду, сприяючи формуванню у дитини естетичних смаків та ідеалів.

2. У ході наукового пошуку виявлено сучасні підходи до організації дошкільного виховання та емоційно-естетичного розвитку дитини у Німеччині. Констатовано, що в країні в умовах сьогодення відбувається активний пошук нових, ефективних, гуманних, дитиноцентричних концепцій і програм розвитку дитини дошкільного віку. Особливий акцент спрямовано на формування компетенцій особистості та її активну соціалізацію. Саме з огляду на ці причини сфера емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника розглядається німецькими вченими та педагогами-практиками як важливий і необхідний компонент загального розвитку особистості. Цей аспект є невід'ємною частиною усіх державних, а також альтернативних і творчих концепцій у царині дошкілля, активно розробляється науковцями і впроваджується практичними працівниками закладів дошкільної освіти.

Установлено, що система німецького дошкілля попри свою різноманітність є доволі стрункою та дитиноцентричною, успішно створює відповідне розвивально-виховне середовище для особистісного зростання кожної дитини. Її відмінна риса полягає у тому, що в тісній взаємодії з батьками та іншими причетними до виховання дітей уповноваженими особами освітній процес у всіх закладах дошкільної освіти (незалежно від форми власності, часу перебування дитини в ньому чи застосовуваної в освітній діяльності педагогічної концепції) побудовано так, щоб: брати до уваги життєву ситуацію кожної дитини; спонукати її до самостійності та власної активності, збуджувати і посилювати відчуття радості; надавати їй можливість розвивати емоційні та художні сили, зважаючи на

індивідуальні нахили і здібності; розвинути духовні уміння дитини, повідомити їй при цьому через широку пропозицію можливостей досвіду елементарні знання про навколишнє середовище.

3. Виявлення провідних ідей розвитку дитини-дошкільника у системі німецького дошкільля дало підстави стверджувати, що, реалізуючи завдання емоційно-естетичного розвитку цілісно, комплексно та всебічно, педагоги німецького дошкільля використовують широкий спектр методів, технологій та засобів, які повинні мати дієвий вплив на усі органи чуття дитини, а також розвивати фізичну, психічну, духовно-моральну, інтелектуальну сфери особистості. При цьому володіння техніками малювання, конструювання, пластики, анімації, музики чи хореографії не є самоцілью, а пріоритетним завданням дошкільного закладу визначено розвиток чуттєвої та емоційної сфер дитини, її самовираження і самовідчуття, а лише потім – формування певних умінь.

Німецькі педагоги суголосні з колегами інших країн у тому, що процес емоційно-естетичного розвитку особистості триває впродовж усього життя людини, а напрями та інституційні форми цієї роботи є багатограними. До них належать: життя і діяльність дитини в сім'ї та родині, де закладаються основи формування естетичних смаків, естетичних почуттів; виховна та розвивальна діяльність закладів дошкільної освіти в усьому їх різноманітті; навчально-виховна діяльність загальноосвітніх навчально-виховних закладів та позашкільних дитячих виховних закладів спрямована на задоволення інтересів дітей, розвиток здібностей, залучення до активної естетичної діяльності; вплив засобів масової інформації: художня та наукова література, газети, журнали, радіо, кіно, телебачення, концертна діяльність, музеї, галереї, виставки, майстерні, вернісажі, шоу, бібліотеки тощо. Арсенал засобів емоційно-естетичного розвитку також досить різноманітний: навколишнє природне середовище, література, музика, образотворче мистецтво, архітектура, театральне, декоративно-ужиткове мистецтво, кіномистецтво та ін.

Ефективність естетичного виховання забезпечується через єдність та взаємозумовленість національного і загальнолюдського. Естетична культура особистості має формуватися передусім на ґрунті національної культури із прилученням до надбань культури світової.

4. Визначено можливість упровадження оптимального педагогічного інструментарію для емоційно-естетичного розвитку дошкільника у Німеччині в практику сучасного дошкільного виховання України. Доведено, що чимало сучасних актуальних і прогресивних надбань дошкільної педагогіки активно використовуються українськими педагогами-дошкільниками. Так, на увагу заслуговують:

- організаційний аспект роботи закладів дошкільної освіти, урізноманітнення їх типів, активна участь у їх розбудові громадських організацій, релігійних згромаджень, приватних ініціатив;

- широке використання у роботі з дошкільниками інноваційних технологій, способів та засобів;

- посилення уваги власне до особистості дитини, становлення її Я, реалізація дитино- та природовідповідної концепції виховання, де емоційно-естетичний

розвиток є домінантою становлення особистості у сучасному технізованому й інформатизованому світі;

розширення спектру інструментального забезпечення реалізації пріоритетних завдань емоційно-естетичного розвитку тощо.

Уважаємо, що розв'язання задекларованих завдань дослідження дало можливість реалізувати його мету. Водночас переконані, що окремі його аспекти залишаються перспективними й актуальними, можуть стати предметом наступних наукових студій, зокрема; окремого дослідження потребують питання гармонізації навчання, виховання, розвитку та соціалізації дитини в умовах сучасного ЗДО, а також проблеми наступності та способи адаптації дитини до школи крізь призму порівняльної педагогіки; вивчення оптимальної взаємодії усіх виховних інституцій на етапі дошкільного дитинства (сім'ї, родини, закладів дошкільної освіти, школи, церкви, громадських і приватних ініціатив).

Список опублікованих праць із теми дослідження

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Воробель М. М. Естетичне виховання як чинник гармонійного становлення дитини-дошкільника. *Наукові записки : зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2011. № 94. С. 72–78.

2. Воробель М. М. Сучасні підходи до організації дошкільного виховання у Німеччині. *Молодь і ринок*. Дрогобич : Коло, 2011. № 8 (79). С. 151–155.

3. Воробель М. М. Емоційно-естетичний розвиток дітей дошкільного віку засобами мистецтва (на прикладі німецького досвіду). *Наукові записки : зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2012. № 100. С. 75–80.

4. Воробель М. М. Вплив засобів мистецтва на формування творчої особистості дитини у дошкільних закладах Німеччини. *Гуманітарний вісник : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 26. С. 55–60.

5. Воробель М. М. Природа як засіб емоційно-естетичного розвитку дошкільників (на прикладі німецького досвіду). *Наукові записки : зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2012. № 107. С. 18–25.

6. Воробель М. М. Естетичне виховання у вальдорфських дитячих садках Німеччини. *Педагогічний альманах : зб. наук. праць КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»*. Херсон, 2013. Вип. 17. С. 17–23.

7. Воробель М. М. Реформування системи вищої освіти Німеччини та України у контексті вимог Болонського процесу. *Zbiór raportów naukowych: «Trendy współczesnej nauki»* (29.08.2013–31.08.2013). Gdańsk : Wydawca: Sp. Z o.o. «Diamond trading tour», 2013. S. 36–40.

8. Воробель М. М. Розвиток креативності у дітей дошкільного віку як важливе завдання естетичного виховання. *Zbiór raportów naukowych. «Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe»*. (29.01.2013–31.01.2013). Kraków : Wydawca : Sp. Z o.o. «Diamond trading tour», 2013. S. 72–75.

9. Воробель М. М., Пантюк Т. І. Емоційно-естетичний розвиток дитини-дошкільника у системі «Реджо-педагогіки». *Молодь і ринок*. Дрогобич : Коло, 2017. № 4 (147). С. 32–36. (Index Copernicus. ICV 2016: 48,83, ICV 2017: 63,05).

Праці апробаційного характеру

10. Воробель М. М. Концепції дошкільного виховання Німеччини. *Психологічні проблеми сучасності*: зб. матеріалів IX науково-практичної конференції та молодих вчених. Т. 1. Львів, 2012. С. 27–28.

11. Воробель М. М. Ідеї дошкільних закладів у системі навчання і виховання Німеччини. *Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації*: зб. матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції. Запоріжжя, 2012. С. 127–129.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Воробель М. М. Засоби емоційно-естетичного виховання учнів на заняттях іноземної мови. *Компаративні дослідження австрійсько-українських літературних, мовних та культурних контактів*: ювілейний зб. на пошану кандидата психологічних наук, доцента В. Лопушанського. Т. 5. Дрогобич : Посвіт, 2017. С. 420–427.

АНОТАЦІЇ

Воробель М. М. Емоційно-естетичний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Німеччини. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2019.

У дисертації уперше цілісно проаналізовано зміст та сутність емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника у системі німецького дошкілля; систематизовано, узагальнено особливості функціонування дошкільних закладів у Німеччині та визначено місце емоційно-естетичного складника в їхньому змісті освіти; досліджено сутність, зміст та завдання емоційно-естетичного розвитку дитини у системі німецької дошкільної педагогіки; уточнено сучасні підходи до організації дошкільного виховання та емоційно-естетичного розвитку дитини у Німеччині; проаналізовано прикладні аспекти й обґрунтовано специфіку педагогічного інструментарію для реалізації завдань емоційно-естетичного розвитку дитини; з'ясовано особливості організації освітнього простору закладів дошкільної освіти Німеччини; визначено можливості творчого застосування досвіду дошкільних закладів Німеччини щодо емоційно-естетичного розвитку дитини-дошкільника в українській системі дошкільного виховання.

Розглянуто низку визначень базових понять дослідження «естетичне виховання», «емоційний розвиток» та «емоційно-естетичний розвиток», подано авторське визначення поняття «емоційно-естетичний розвиток дошкільника».

Ключові слова: емоційно-естетичний розвиток, діти дошкільного віку, заклади дошкільної освіти, система дошкільного виховання Німеччини, технології емоційно-естетичного розвитку.

Воробель М. М. Эмоционально-эстетическое развитие ребенка в системе дошкольного воспитания Германии. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, 2019.

В диссертации впервые целостно проанализированы содержание и сущность эмоционально-эстетического развития ребенка-дошкольника в системе немецкого дошкольного образования; систематизированы и обобщены особенности функционирования дошкольных учреждений в Германии и определено место эмоционально-эстетического компонента в их содержании образования; исследована сущность, содержание и задачи эмоционально-эстетического развития ребенка в системе немецкой дошкольной педагогики; уточнены современные подходы к организации дошкольного воспитания и эмоционально-эстетического развития ребенка; обоснована специфика педагогического инструментария для реализации задач эмоционально-эстетического развития ребенка-дошкольника; выяснены особенности организации образовательного пространства учреждений дошкольного образования Германии; определены возможности творческого применения опыта дошкольных учреждений Германии по эмоционально-эстетическому развитию ребенка-дошкольника в украинской системе дошкольного воспитания.

Рассмотрен ряд определений базовых понятий исследования: «эстетическое воспитание», «эмоциональное развитие» и «эмоционально-эстетическое развитие», представлено авторское определение понятия «эмоционально-эстетическое развитие дошкольника».

Ключевые слова: эмоционально-эстетическое развитие, дети дошкольного возраста, учреждения дошкольного образования, система дошкольного воспитания Германии, технологии эмоционально-эстетического развития.

Vorobel M. M. Emotional and aesthetic development of a child in the system of preschool education of Germany. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for acquiring a scientific degree of the candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, 2019.

In the dissertation we analyze the content and essence of emotional and aesthetic development of a preschool child in the system of German preschool education; systematize and generalize the peculiarities of the functioning of preschool establishments in Germany and determine the place of emotional and aesthetic component in their content of education; we also research the essence, content and

tasks of the emotional and aesthetic development of a child in the system of German preschool pedagogics; specify modern approaches to the organization of preschool upbringing, emotional and aesthetic development of a child in Germany; analyze the aspects of realization of tasks of emotional and aesthetic development of a preschool child; substantiate the specificity of the pedagogical tools for the realization of tasks of emotional and aesthetic development of a child; find out the peculiarities of the organization of educational space of establishments of preschool education of Germany; define the possibilities of creative application of the experience of German preschool establishments concerning emotional and aesthetic development of a preschool child in the Ukrainian system of preschool education.

The practical value of the research consists in the fact that the theoretical principles of the research, the actual material and the proposals mentioned in the author's scientific works can be used in the process of teaching the disciplines for training specialists on speciality «Preschool education»; while writing course papers, diploma papers and master's degree papers; during the preparation of textbooks and manuals, as well as in the practical work of educators, tutors, organizers of educational work, social pedagogues in different types of preschool establishments.

A number of definitions of the basic concepts of the research «aesthetic education», «emotional development» and «emotional and aesthetic development» are considered. The author's definition of the concept «emotional and aesthetic development of a preschool child» is presented, which is interpreted as the process of forming an individual's emotionally saturated attitude towards the surrounding reality and art, the ability to notice and emotionally perceive the manifestations of the aesthetic in nature, life, human relationships, in oneself, the ability to aesthetic activity, which would cause the joy of creativity, satisfaction and emotional pleasure contributing to the formation of a child's aesthetic tastes and ideals.

In the course of the search it has been found out that nowadays in Germany there is an active search for new, effective, humane, child-centered concepts and programs for the development of a child of preschool age, the important and necessary component of which is the emotional and aesthetic development of a preschool child. This aspect is an integral part of all state, alternative and creative concepts in the field of preschool education, it is actively developed by scientists and implemented by practitioners of preschool establishments.

The organizational and methodological principles of emotional and aesthetic development of a child in the system of German preschool education are described. It has been found out that in the establishments of preschool education in Germany emotional and aesthetic possibilities of all kinds of art are combined. They have a deep emotional and aesthetic influence on a child and are quite accessible for perception: artistic word, music, song, fine arts, puppet theatre, alloscope, radio programs, cinema, theatre as well as children's events, holidays which combine different types of arts and amateur performances of children. The main purpose of their application in educational activities of preschool establishments is to promote the development of the individuality and independence of each child, the group ability to social integration, the promotion of creative search of children, the encouragement of their own discoveries and achievements.

It has been proved that the emotional and aesthetic development of a preschool child is a pedagogical priority of preschool establishments in Germany, the most important results of which are: getting pleasure from creativity; curiosity which is awoken by colors, forms and other means of art; the development of children's senses by means of staying in the environment; positive experience from the results of their own activity, which contributes to strengthening their personality; accelerating the process of socialization of an individual; opening new perspectives for children and the development of tolerance.

The ways of introducing the optimal pedagogical tools for the emotional and aesthetic development of preschool children in Germany into the practice of modern preschool education of Ukraine are outlined. Thus, attention is paid to the organizational aspect of the work of preschool establishments, the diversity of the types of preschool establishments, active participation of public organizations, religious congregations, private initiatives in their development; a great use of innovative technologies, methods and means in the work with preschool children; increasing attention to the personality of a child, implementation of an appropriate concept of education where emotional and aesthetic development of a personality is dominant in modern technical and informational world; expanding the range of instrumental support of implementation of priority tasks of emotional and aesthetic development, etc.

The questions of harmonization of education, upbringing, development and socialization of a child in the conditions of a modern preschool educational establishment remain relevant; the problems of continuity and ways of adapting a child to school through the prism of comparative pedagogics require studying; the study of optimal interaction of all educational institutions at the stage of preschool childhood (family, relatives, preschool establishments, school, church, public and private initiatives).

Key words: emotional and aesthetic development, children of preschool age, preschool establishments, system of preschool education of Germany, technologies of emotional and aesthetic development.

Підписано до друку 23.09.2019 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 0,9. Зам. 121. Тираж 100. Друк на ризографі.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
82100 Дрогобич, вул. І. Франка, 24.